

EKONOMİK İŞ BİRLİĞİ VE TÜRKİYE-ALMANYA İLİŞKİLERİNİN GELECEĞİ

Selim Vatandaş

INSAMER

IHH İNSANİ VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
IHH HUMANITARIAN AND SOCIAL RESEARCH CENTER
مركز البحوث الإنسانية و الاجتماعية

Referans için: Vatandaş, Selim. "Ekonomik İş birliği ve Türkiye-Almanya İlişkilerinin Geleceği", INSAMER. 06.03.2019.

Wolfgang Rudzio, Almanya'yı, "dış politikasını bir güç devleti değil bir tüccar tarzında uygulayan ve bütünleşme isteklisi olarak kendisini kabul ettirmeye çalışan bir ülke" olarak tanımlamaktadır.¹ Yaklaşık 82 milyonluk nüfusu ile dünyanın dördüncü büyük ekonomisi olan Almanya için ekonomi dış politikayı çevreleyen en önemli faktörlerden biridir.

Almanya'nın millî hasılasının yaklaşık üçte biri ihracattan karşılanmaktadır. Ülkenin ihracat potansiyelinin yüksek olması, karşılıklı ticari bağımlılığın da artmasına sebep olmaktadır. Bu da karşımıza iş birliği ile hareket eden bir Alman dış politikası çıkarmaktadır.

Dış ilişkilerinde mümkün olduğunca krizden kaçınarak istikrara odaklanan Almanya'nın bu tutumu, "sivil güç" (*zivilmacht*) konsepti ile de uyum göstermektedir. Can Büyükbay'a göre Almanya'nın uluslararası ekonomiye dayanan sivil güç merkezli yaklaşımı, onu derinden etkileyen dünya savaşları ve Soğuk Savaş'ın getirdiği deneyimler sonucunda şekillenmiştir.² Siyasi anlamda Almanya, II. Wilhelm ve Adolf Hitler'in genişleme hamlelerinin yol açtığı tahribatin yükünü omuzlarında taşımaya devam etmektedir. Bu yük onun uluslararası ilişkilerde askerî ve siyasi alanlarda kısmen çekimser; ekonomik, teknolojik ve kültürel zeminde ise aktif olmasına neden olmaktadır.

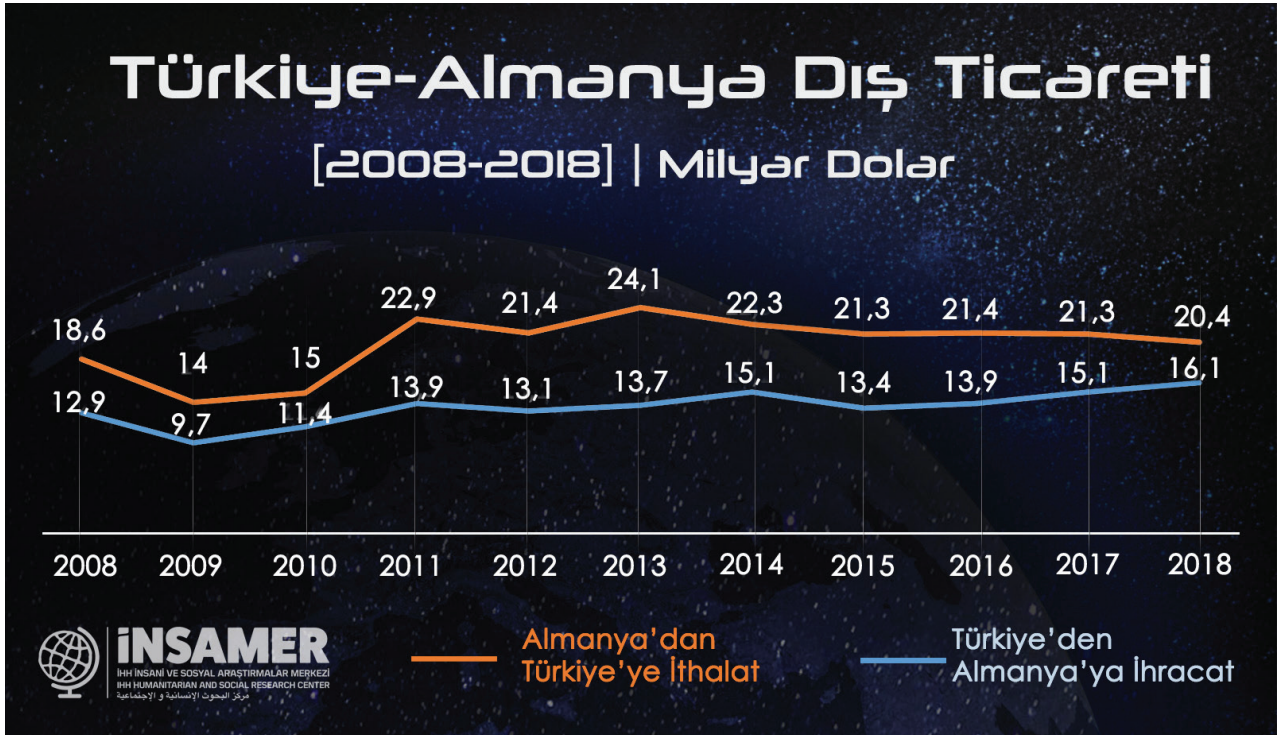
INSAMER
IHH İNSANİ VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
HUMANITARIAN AND SOCIAL RESEARCH CENTER
مركز البحوث الإنسانية و الاجتماعية

Türkiye-Almanya İlişkilerinde Ekonomi

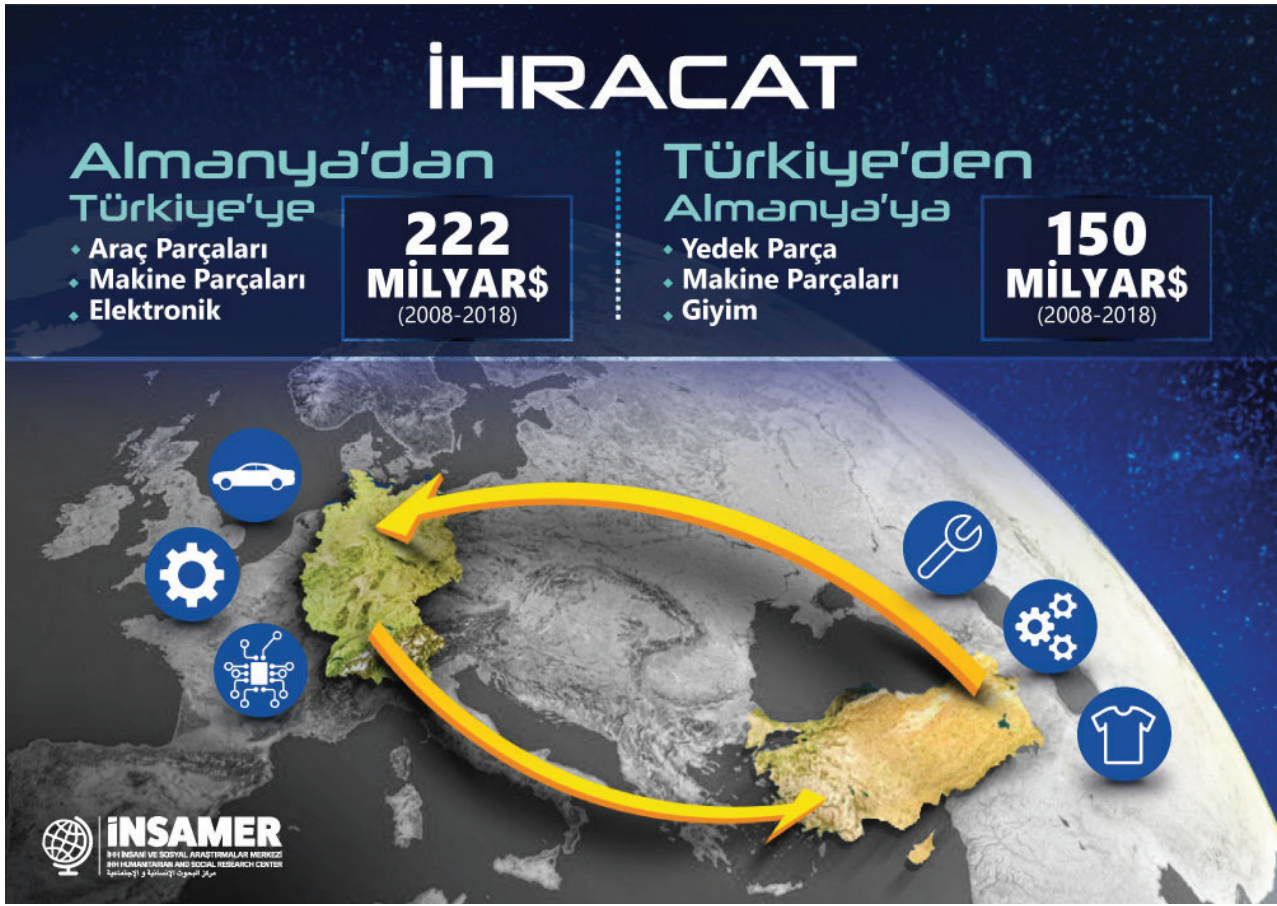
Türkiye ile Almanya'yı birbirine yaklaştıran tarihsel bir hafıza söz konusudur. Her iki ülkenin 1. Dünya Savaşı öncesine dayanan askerî ittifaklarının olması; Osmanlı Devleti döneminde Anadolu ve Bağdat demiryolu projeleri gibi iş birliklerini gerçekleştirmeleri ve şimdiye dek doğrudan bir-biriyle savaşmamış olmaları gibi çeşitli etkenler, Almanya ve Türkiye ilişkilerinin tarihsel olarak pozitif bir resme sahip olmasını sağlamaktadır. Nitekim yakın gelecek ele alındığında, her ne kadar Angela Merkel dönemi (2005-2018) siyasi ilişkileri dalgalı bir görünüme sahip olsa da, Gerhard Schröder (1998-2005) döneminde Türkiye-Almanya ilişkileri altın çağını yaşamıştır.³

Almanya-Türkiye ilişkilerindeki pozitif deneyimler özellikle ekonomik dinamizmin de istikrarlı bir şekilde işlenmesini mümkün kılabilir. Almanya, Türkiye'nin en önemli ticari ortağıdır. Türkiye, ürün ve hizmetlerini yıllık ortalama 15 milyar dolarlık bir hacimle en çok Almanya'ya

ihraç etmektedir. Almanya'nın Türkiye'nin toplam ihracatındaki payı yaklaşık %10 seviyesindedir. Türkiye'nin Alman ihracatındaki payı ise yaklaşık %1,5'lik bir seyir izlemektedir. Türkiye için Almanya ihracatta birinci ülke iken; Almanya'nın ithal ettiği ürün ve hizmetlerde Türkiye 16. sırada gelmektedir. Söz konusu rakamlar uluslararası ticarete Türkiye ve Almanya arasında asimetrik bir ilişki bulunduğunu göstermektedir. Türkiye, Almanya'ya daha çok tekstil malzemeleri, makine ve araç yedek parçaları ihraç ederken; Almanya'dan ise yine araç, araç parçaları, makine parçaları ve elektronik ürünler ithal etmektedir. Bu bağlamda ticari hacimde üretici konumunu koruyan Almanya'nın ihracat noktasında Türkiye'ye hâkim geldiğini söylemek mümkündür. Örneğin 2007-2017 arasındaki 10 yıllık dönemde Türkiye'den Almanya'ya toplam 150 milyar dolar değerinde ithalat gerçekleştirirken; Almanya'dan Türkiye'ye 222 milyar dolar değerinde bir ithalat olmuştur.⁴

Kaynak: TÜİK

Kaynak: TÜİK

2002-2017 yılları arasında Almanya'dan Türkiye'ye gelen doğrudan yatırımların miktarı yaklaşık 8 milyar avro iken, aynı yıllar arasında Türkiye'den Almanya'ya akan doğrudan yatırımlar yaklaşık 2 milyar avro düzeyinde gerçekleşmiştir. Almanya'da Türkiye-Almanya ilişkilerini pekiştiren 50 farklı sektörde 500.000 kişinin istihdam edildiği 80.000 ticari girişim bulunmaktadır. Söz konusu girişimlerin Alman ekonomisine katkısı ise yaklaşık 52

milyar avrodur. Bunun yanında Türkiye'yi her yıl yaklaşık 3,5 ila 5 milyon arasında Alman turistin ziyaret etmesi ise kayda değer bir başka veridir.⁵ Fakat Türkiye'den Almanya'ya giden turist sayısı bu rakamın yaklaşık 1/7 oranı ile 400.000-500.000 kadardır.⁶ Şüphesiz Almanya'nın Türkiye'ye karşı uyguladığı vize politikası ve avro-TL paritesindeki açığın alım gücünü olumsuz etkilemesi de bu resimde etkili bir faktördür.

Türkiye-Almanya Mukayesesinde “Asimetrik” Açık

Ekonomi, devletler arası ilişkilerde bağımlılık oluşturan önemli dinamiklerin başında gelmektedir. Almanya ile Türkiye arasında yıllık ticaret hacmi her yıl yaklaşık 35 milyar dolar seyrinde gerçekleşmektedir. Söz konusu rakam, Almanya'nın yıllık ticaret hacminin %1,5'ine tekabül ederken,

Türkiye'nin yıllık ticaret hacminin ise %10'una karşılık gelmektedir. Almanya'nın 2017 yılındaki ihracatı 1.450 milyar dolar iken Türkiye'nin ihracatı sadece 156 milyar dolar seviyesinde kalmıştır. Her iki devlet arasında ihracat nezdinde yaklaşık dokuz katlık bir açık bulunmaktadır.

Söz konusu resim, güçlü bir Alman ekonomisinin varlığını gözler önüne sermektedir. Peki Türkiye ile hemen hemen aynı nüfusa sahip olan Almanya'nın millî hasılasının Türkiye'den üç kat, ihracatının ise dokuz kat daha fazla olmasının sebebi nedir? Almanya'nın ekonomik dinamizminin temelinde neler bulunmaktadır?

Deutsche Bank'a göre Alman ekonomisinin hikâyesinde beş önemli faktör yer almaktadır. Bunlardan birincisi istikrar ve büyümede Alman siyasetinin uzun vadeye odaklanan ekonomi politikalarıdır. İkincisi ise Almanya ekonomisinde ordoliberal yaklaşımın etkisidir. Ordoliberalizmde,

serbest piyasanın rekabetçi düzeninin sağladığı çeşitli faydalar kabul edilmekle birlikte, devletin ekonomideki rolünün göz ardı edilmeyerek piyasada devletin de düzenleyici bir aktör olarak yer alması kabul edilmektedir.⁷ Özetle Almanya, ekonomisini devletin hiçbir rolünün olmadığı “bırakınız yapsınlar” (*laissez faire*) merkezli katı bir kapitalist işleyişe terk etmemiştir. Alman ekonomisindeki üçüncü etki ise, yerelden beslenen küresel Alman şirketleridir. Ülke ekonomisinin yaklaşık %55'ini besleyen küçük ve orta büyüklükteki şirketler, Alman ekonomisinin bir nevi katalizörü görevindedir.⁸ Dördüncü faktör sosyal adalet merkezli sosyal güvenlik sistemi ve sosyal kooperatiflerdir. Alman ekonomisindeki beşinci etkin faktör ise, şirketler ve çalışanlar için hedeflenen uzun vadeli planlardır.⁹

Bütün bunların yanı sıra Alman ekonomisinin kırılma noktalarından da söz etmek gerekmektedir. Almanya, enerji kaynakları açısından verimli bir ülke değildir. Bu durum Almanya'yı enerji tüketiminin %60'ını kapsayan petrol ve doğal gaz kalemlerinde Rusya'ya bağımlı kılmaktadır. Almanya kullandığı doğal gazın yaklaşık %50-75'ini, petrolün ise %25-50'sini Rusya'dan temin etmektedir.¹⁰ Söz konusu durum 2014 yılında Ukrayna krizinde gözlemlendiği üzere Alman dış politikasının Rusya'ya karşı manevralarını kısıtlamakta ve Almanya için enerji tedarikini çeşitlendirmeyi zaruri kılmaktadır. Nitekim Almanya enerjide Rusya'ya bağımlılığını sübvansetmek ve alternatif enerji kullanmak için yoğun bir çaba içindedir. Bu bağlamda 2050 yılına kadar doğal gaz bağımlılığını %50, petrol bağımlılığını ise %25 oranında düşürüp kendi ürettiği yenilenebilir enerjinin payını %8'den %60'ın üzerine çıkarmayı hedeflemektedir.¹¹ Almanya ekonomisinde kırılma nokta sebepleri diğer başlıklar ise; özellikle yükselen ülkelerdeki işçilerin düşük ücretleriyle rekabet sorunu ve büyüme hızında doygunluğa ulaşan Alman ekonomisinin son sekiz yıldır

%1,5'in altında büyüme kaydetmesidir. Bunun yanında %1,5 ile Avrupa'nın en düşük doğum oranına sahip Almanya'nın nüfus kompozisyonunun giderek yaşlanması, ülke ekonomisinin dinamizmini de olumsuz etkilemektedir. Alman ekonomisi için emekli aylığı yükü gün geçtikçe artmakta ve ülke, nüfusun tazelenmesi için göçe bağımlı hale gelmektedir. Türkiye ise Almanya ile karşılaştırıldığında %2,1 ile daha yüksek bir doğum oranına ve daha genç bir nüfusa sahiptir. Türkiye'nin yaş ortalaması 29,6 iken; Almanya 46,1'lik yaş ortalamasıyla "dünyanın en yaşlı ikinci ülkesi" konumundadır.¹² Şüphesiz bu nüfus kırılmalılığı, 2015 yılında 1 milyon göçmeni kabul eden Almanya'yı "göçle barışık" bir ülke konumuna getirmektedir. Nitekim yaşlı nüfus ve düşük işsizlik oranının farkında olan göçmen rotası da Avrupa'ya göçte Almanya'yı göçmenler için hedef ülke yapmaktadır.¹³

Öte yandan ihracat kalemlerinin sınırlı olması Türkiye için cari açık oluşturmakta; bu nedenle de tarımdan teknolojiye geniş bir yelpazede üretim perdesini gözden geçirmesi gerekmektedir. Bir coğrafyanın üretim çarklarını canlandırmanın yolu; hür düşünebilen nesillerle birlikte hukukun üstünlüğü ve insan hakları esaslarının merkezde olduğu bir kurumsallaşmayı inşa etmesinden geçmektedir. Kısacası bir devlet için ihracat kalemlerini inşa etmek, nesiller almaktadır; dolayısıyla uzun bir vadeye erişebilen yatırım perspektifleri Türkiye için büyük önem arz etmektedir.

Almanya ve Türkiye ilişkilerinde ekonominin sıhhatini belirleyen temel faktör ise siyaset başlığı altında güvenlidir. Türkiye, güvenliği açısından önemli tehdit oluşturan PKK ve Gülen Cemaati ile mücadelede Almanya'dan dayanışma ve destek beklemektedir. Bunun yanında Almanya'da Türklere karşı gerçekleştirilen ırkçı saldırılara karşı yeterli önlem alınmaması, Alman yetkililerin Türkiye ilişkilerinde "eşit göz hizasında olmayan"

hiyerarşik yaklaşımı ve Avrupa Birliği (AB) sürecinin kilitlenmesi gibi krizler de Türkiye-Almanya ilişkilerine zarar veren unsurlar olarak karşımızda durmaktadır. Güvenlik sorunlarının aşılmasını belirleyecek iradenin ise her iki ülkenin elinde olduğu açıktır.

2019 yılı başındaki yeni yıl mesajında, "demokrasi değişim ile yaşar" sözleriyle Alman şansölyesi Angela Merkel, kendi döneminin 2021 yılı itibarıyla sona ereceğine atıfta bulunmuştu. Merkel, Türkiye ile ilişkilerinde belli belirsiz bir etki bırakmıştır. Özellikle Türkiye-AB ilişkileri ve insan hakları konularında Merkel ile çeşitli anlaşmazlıklar yaşansa da Merkel'in Erdoğan hükümeti ile sık sık bir araya geldiği gözlemlenmiştir. Siyasi ilişkilerdeki tansiyona rağmen liderlerin karşılıklı iletişimi korumaları, ilişkilerdeki ekonomik ritmi de olumlu yönde etkilemiştir. Fakat 2021 sonrası "Merkel'siz" dönemde Almanya parlamentosunun kompozisyonunda -Kemal İnat'ın altını çizdiği üzere- "merkez partilerin kenara doğru itilip marjinal sağ ve sol partilerin çoğunluğu ele geçirmesi ihtimali" bulunmaktadır.¹⁴ Almanya'da AfD gibi radikal partilerin yükselişi Türkiye'yi AB süreci ve göç başlıklarında çeşitli sınavlarla karşı karşıya getirebilecek bir etkendir.

Almanya, uluslararası sistemin akışında "özne"liğini korumak isteyen bir Türkiye için son derece önemli bir ülkedir. Almanya ayrıca Türkiye'nin NATO ittifakı, AB süreci ve ekonomik dinamizminde de kilit konumdadır. Nitekim Türkiye de Almanya için göç akışını etkin bir şekilde sürdürmede, enerji güvenliğinde ve uluslararası terörle mücadelede önemli bir aktördür. Hasılı, her iki ülkenin de kazandığı, ekonomi çarkını döndüren bir iş birliği akışının sürekliliğini, güvenlik krizlerine ve popülist bir siyasal dile kurban etmemek gerekiyor.

Sonnotlar

- ¹ Wolfgang Rudzio, *Das politische System der Bundesrepublik Deutschland* (Opladen: Leske+Budrich, 1996): s. 23; aktaran Kemal İnat, “Alman Dış Politikasının Temel Belirleyicileri: Tarih, Ekonomi ve Güvenlik”, *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar*, 2011, c. 48, S. 556, s. 49.
- ² Can Büyükbay, “Almanya’nın AB İçerisindeki Liderlik Rolü: Uluslararası Krizler Bağlamında Dış Politikada Süreklilik ve Değişim”, *Ege Stratejik Araştırmalar Dergisi*, c. 8, S. 1 (2017): s. 22.
- ³ Kemal İnat, “Almanya’da radikalizmin zaferi mi?”, *Türkiye Gazetesi*, 22 Temmuz 2017.
- ⁴ TÜİK, *Dış Ticaret İstatistikleri*, 2018, http://www.tuik.gov.tr/PreIstatistikTablo.do?istab_id=1546
- ⁵ “Commercial and Economic Relations between Turkey and the Federal Republic of Germany”, *the Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Turkey*, 2018, <http://www.mfa.gov.tr/commercial-and-economic-relations-between-turkey-and-the-federal-republic-of-germany.en.mfa>
- ⁶ Enes Bayraklı, Kazım Keskin, Zeliha Eliaçık, *Asimetriden Eşit Ortaklığa Türk-Alman İlişkileri*, SETA Rapor, Eylül 2017, s. 29.
- ⁷ Sebastian Dullien & Ulrike Guérot, “The Long Shadow of Ordoliberalism: Germany’s Approach to the Euro Crisis”, *European Council on Foreign Relations*, February 2012, s. 2.
- ⁸ “The German Mittelstand: Facts and figures about German SMEs”, *Federal Ministry for Economic Affairs and Energy*, 2015. s. 2, https://www.bmwi.de/Redaktion/EN/Publikationen/wirtschaftsmotor-mittelstand-zahlen-und-fakten-zu-den-deutschen-kmu.pdf?__blob=publicationFile&v=2
- ⁹ “Why Germany’s economy remains a ‘beacon of stability’” Deutsche Bank, 16 December 2016, https://www.db.com/newsroom_news/2016/ghp/why-germany-s-economy-remains-a-beacon-of-stability-en-11783.htm
- ¹⁰ “Share of Russia in national extra-EU imports of each Member State”, *Eurastat Statistics Explained*, 2018, [https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Share_of_Russia_in_national_extra-EU_imports_of_each_Member_State_first_semester_2018_\(share_\(%25\)_of_trade_in_value\).png](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Share_of_Russia_in_national_extra-EU_imports_of_each_Member_State_first_semester_2018_(share_(%25)_of_trade_in_value).png)
- ¹¹ The German Federal Ministry for Economic Affairs and Energy, “The Shrinking Share of Fossil Fuels under Germany’s 2050 Targets” Fraunhofer ISE / %85 Scenario. Aktaran; Craig Morris “Germany runs out of Dutch gas”, *The Global Energiewende*, 1 March 2018, <https://energytransition.org/wp-content/uploads/2017/03/cm2.png>
- ¹² “Germany is second-oldest country worldwide”, *The Local*, 9 December 2015, <https://www.thelocal.de/20151209/germany-has-second-oldest-population-worldwide>
- ¹³ “Europe migrants: Tracing perilous Balkan route to Germany”, *BBC English*, 26 August 2015, <https://www.bbc.com/news/world-europe-34039968>
- ¹⁴ Kemal İnat, “Merkel’in Gidişi Türkiye ve AB için ne anlama geliyor?” *AA Analiz*, 15 Aralık 2018, <https://www.aa.com.tr/tr/analiz-haber/merkel-in-gidisi-turkiye-ve-ab-icin-ne-anlama-geliyor/1312081#>